

# Over kasseien, ruitenwissers en een bruistablet

*Listening is the willingness to change.*

**Luisteren is een persoonlijke aangelegenheid, en gebeurt grotendeels onbewust. Zonder het te beseffen luistert ieder van ons vanuit een unieke en cultureel bepaalde set kaders en filters. Elk luisteren is anders, maar de verschillen blijven doorgaans onuitgesproken.**

Op uitnodiging van de geluids- en luisterkunstorganisatie aifoon kwamen tien mensen – geluidsontwerpers, componisten, een stedenbouwkundige, een schrijver, een muzikant, ... – zes keer bij elkaar om samen te luisteren. Tijdens deze **'salongs'**, zoals de bijeenkomsten genoemd werden, deden ze een geblinddoekte soundwalk en luisterden ze naar veldopnames, soundscapes, een live geluidenconcert, nieuwe muziek ... Na de luistersessies werd er gereflecteerd, onder andere over de impact van ruimte op luisteren, over het luisteren in groep, en vooral over de vaststelling dat er zoveel verschillende **'luisterhoudingen'** of manieren zijn om naar eenzelfde geluidsfragment te luisteren.

De Britse luisterexpert Julian Treasure vergelijkt luisteren met observeren vanuit een bunker. We kijken door een kleine opening naar buiten: er is veel wat we niet zien, en we zijn ons er niet van bewust dat we – door alles steeds vanuit dat ene perspectief te bekijken – langzaamaan verstarren. Maar de bunker heeft ook een deur. We kunnen die deur opendoen, naar buiten gaan en andere perspectieven ontdekken, onze verhouding met de omgeving transformeren. Net zo kunnen we ook anders leren luisteren: door onze vastgeroeste positie in te ruilen voor een nieuwe plek, buiten de bunker.

Geprikkeld door de uiteenlopende luisterhoudingen besloten de salong-gangers **een lijst** op te stellen. Geen encyclopedische of wetenschappelijke inventaris, maar gewoon: een lijst. *Hun* lijst, met **verschillende manieren van luisteren**, en met voorbeelden uit het dagelijkse leven.

De lijst kwam tot stand op een intuïtieve manier, en kan eindeloos aangevuld worden. De beschreven luisterhoudingen en -ervaringen zijn louter mogelijkheden. Een uitnodiging om de bunker – de oude, vertrouwde kaders – te verlaten, een luisterrijk leven tegemoet. Maar ook een uitnodiging om onze lijst aan te vullen, te nuanceren, te verfijnen.

# Een lijst met luisterhoudingen

## Verwachtingsvol luisteren

Geluid ontwikkelt zich in tijd, je weet nooit wat er nog gaat komen. Wie afwachtend of verwachtingsvol luistert, stelt zichzelf actief open, klaar om verrast te worden of zich te verwonderen. Denk aan het moment vlak voor het concert begint. Of aan de recordist die klaarzit om het geluid van een overvliegende straaljager op te nemen.

“Samen een geluidsfragment beluisteren in stilte vind ik op zich al iets heel moois. Ik was al dankbaar voor het fragment begon, en in spanning over wat komen zou.”  
(Diederik De Cock)

## Associatief luisteren

Wellicht is alle luisteren in zekere zin associatief. In deze luisterhouding staat ‘verbinding’ centraal: geluiden krijgen een extra betekenis of connotatie. Je hoort iets, en denkt aan iets anders. Uit een luisterexperiment van aifoon bleek dat het geluid van regen bij een groep deelnemers ’s ochtends vroeg de associatie met een douche opwekte, terwijl datzelfde geluid rond de middag mensen deed denken aan sissende boter in een pan. Associatief luisteren is bij uitstek persoonlijk: iedereen maakt zijn eigen unieke associaties.

“De beluistering van de veldopname raakt aan je onderbewustzijn, projecties uit je persoonlijke ervaring worden aangemoedigd, het gecreëerde landschap is als een wandeling in een droom.” (Caroline Claus)

## Herinnerend luisteren

Herinnerend luisteren is een specifieke vorm van associatief luisteren. Het is iets wat je overvalt. Net zoals het madeleinekoekje van Proust katapulteert een bepaald geluid je terug in de tijd en doet je iets herbeleven. Het tikken van een touw tegen de vlaggenmast brengt je terug naar je jeugd aan zee, hoge tonen doen je denken aan de tandarts, de hoeven van een paard op kasseien aan melk gaan halen bij de boeren, een ringtone aan je eerste gsm, ...

**Misschien heb je dat zelf niet altijd in de hand, hoe je luistert. De ene persoon kan misschien makkelijker wegdromen, of sneller associëren, of er iets anders bij bedenken. In hoeverre kun je je eigen luisterhouding sturen?**

(Thomas Vertongen)

## Vooroordelend luisteren

Soms is ons luisteren onlosmakelijk met een waardeoordeel verbonden. Een zekere instelling in het luisteren roept bepaalde gevoelens op, die de ervaring mogelijks ook vertroebelen. Denk aan ingesleten opvattingen als 'hiphop is bedreigend en gemeen' of 'vioolmuziek onder een liefdesscène in een film is klef'. Of: 'Tom Waits zingt nooit vals.'

## Resonerend luisteren

Een persoonlijke en fysieke reactie op geluid. Het is een open manier van luisteren, zonder willen, waarbij iedere auditieve impuls onbevooroordeeld binnengelaten en sensueel ervaren wordt. Het geluid connecteert met iets in jezelf, met soms tranen in je ogen of kippenvel als gevolg.

"Spontaan denk ik dan aan een soort geluidstapijt, ambient of een veldopname, waarin je kunt gaan liggen." (Boris Snauwaert)

"Je laat je oplossen in het geluid, als een bruis-tablet in een glas water."  
(Anyuta Wiazemsky-Snauwaert)

## Analytisch luisteren

Zowel een professionele manier van luisteren – een klankman op een filmset zoekt uit waar de brom in zijn koptelefoon vandaan komt – als een houding die we allen in het dagelijks leven toepassen: wat hoor ik precies? Je zit op de fiets en schat het autoverkeer achter je in. Je hoort iemand de trap afkomen en probeert aan de stap te herkennen wie het is.

**Wat opviel was dat de meesten heel beeldend luisterden. Dat was echt nieuw voor mij. In mijn luisterervaring passeert misschien af en toe een beeld, maar het is hoofdzakelijk een abstracte klankenwereld.**

(Heleen Van Haegenborgh)

## Ontrafelend luisteren

Door telkens te focussen op één enkel geluid of één geluidsbron, probeer je een geluidslandschap of muziekstuk te ontrafelen. Je kunt het vergelijken met draden die voorzichtig uit een weefsel worden getrokken. Eenmaal je een draad vasthebt, zoek je – zonder die eerste draad los te laten – naar een volgende, enzovoort.

"De suggestie om ontrafelend te luisteren heeft iets teweeggebracht bij mij. Ik ben totaal geen technisch luisteraar; als ik bewust luister verschijnt er altijd een landschap. Maar nu ontdekte ik dat ik het ene geluid zachter kan zetten, om beter te luisteren naar het andere. Spectaculair." (Eva De Groote)

## **Relationeel luisteren**

Als je relationeel luistert, ga je auditieve relaties aan. Je luistert op een open manier, en legt linken tussen geluiden die zich aandienen, of tussen geluiden en visuele prikkels. Een ruitenwisser slaat hetzelfde ritme als de muziek in de auto, twee slijpschijven en een grasmachine vormen een harmonisch akkoord, je hoort een botsende basketbal en ziet een gebroken raam, ... Het kan je ineens overvallen, maar je kunt het ook opzoeken, door naar de wereld te luisteren als naar een compositie. Relationeel luisteren is bij uitstek creatief.

**Ik geloof wel dat we altijd moeten onderkennen dat luisteren iets zeer vloeibaars is, en dat verschillende luisterhoudingen naast en door elkaar kunnen bestaan. Dat sommige houdingen doorheen het luisteren kunnen opwellen en weer wegsterven, als water dat in beweging is.**

(Stijn Demeulenaere)

## **Geïrriteerd luisteren**

Je wordt gestoord door het geluid dat je waarneemt. Deze negatieve houding hangt vaak samen met een overdaad aan geluid, met het uur van de dag, met leeftijd en met sociale fricties. Voorbeelden: een drillboor om zeven uur 's ochtends, luide telefoongesprekken op de trein. Je wordt geforceerd om te luisteren naar iets wat je eigenlijk niet wil horen en niet onder controle hebt.

## **Herstellend luisteren**

Wanneer je na een overdaad aan (auditieve) prikkels een andere, stille plek opzoekt, of geluid of muziek opzet om tot een auditief nulpunt te komen. Bijvoorbeeld na een stresserende dag bewust een plaat uitkiezen in de hoop dat ze je tot rust brengt, of eventjes buiten op het voetpad bekomen van het metal optreden.

## **Inbeeldend luisteren**

Een empathische of avontuurlijke vorm van luisteren, waarbij je je probeert te verplaatsen naar een andere locatie of in een andere persoon. Hoe zou iemand uit Syrië dit geluid waarnemen? Je wilt vanavond nog een zware kast verhuizen; lukt dat zonder de kinderen wakker te maken?

**Ik liet me meeslepen door het geluid, mijn hoofd leek elders te zijn. Toen ik mijn ogen opende, bleek de ruimte helemaal anders dan ik me tijdens het luisteren had ingebeeld. De muren waren veel dichterbij.**

(Anyuta Wiazemsky-Snauwaert)

## **Alert luisteren**

Je luistert gefocust, in een opperste staat van paraatheid. Alle auditieve prikkels worden opgepikt en waargenomen en actief tegenover elkaar geplaatst. *Angstig luisteren* – hoorde je een inbreker? – is een onderdeel van alert luisteren.

Een andere mogelijke variant is *riskant luisteren*, waarbij de luisteraar zichzelf uitdaagt om fysieke grenzen op te zoeken: bijvoorbeeld in druk verkeer naast het voetpad lopen en observeren wat dit met het luisteren doet.

## **Ruimtelijk luisteren**

Elk geluid kent zijn oorsprong in de ruimte. Probeer je door te luisteren een voorstelling te maken van de ruimte waarin je je bevindt, en tracht de geluiden voor, achter, boven, onder en naast je te situeren en onderscheiden. Deze oefening draait rond oriëntatie, en raakt aan het fysieke aspect van luisteren. Een bijzondere vorm van ruimtelijk luisteren is echolocatie: het vermogen dat sommige blinde en slechtziende mensen ontwikkeld hebben om voorwerpen te lokaliseren door zelf (klik)geluiden uit te zenden.

## **Reacties en aanvullingen zijn welkom!**

“Luisteren is persoonlijk. Het is veranderlijk en gelaagd, en gebeurt soms onbewust. Luisteren triggert de verbeelding. Als luisteraar ben je geen onbeschreven blad: ons luisteren wordt gevoed door onze persoonlijke geschiedenis en door de context van het moment. Luisteren is dan ook bij uitstek een subjectieve aangelegenheid, waarin de creativiteit en de betrokkenheid van de luisteraar een groot aandeel kunnen hebben: the listener is the artist. We hopen met deze lijst een aantal kleuren aan het palet van ‘the artist’ toegevoegd te hebben.” (Stijn Dickel)

**Denk jij aan nog andere luisterhoudingen?  
Laat het ons weten op [info@aifoon.org](mailto:info@aifoon.org)**

## Luister zelf:



**Chris Watson - Vatnajokull:** Chris Watson was een van de oprichters van de experimentele band Cabaret Voltaire. Hij is gepassioneerd door het opnemen van natuurgeluiden van dieren en habitats van over de hele wereld en is gespecialiseerd in het creëren van ruimtelijke geluidsinstallaties.

**Stijn Demeulenaere - Latitudes:** Stijn Demeulenaere is een Belgische geluidskunstenaar en field recordist. In Latitudes brengt hij geluiden samen van Noord en Zuid: van IJsland tot Zuid-Afrika.

**Folk Music of the Sahel Vol.1: Niger - Tuareg Chant:** Veldopnames uit Niger, waar oude muzikale tradities en orale overleveringen worden bedreigd door moderne assimilatie.

**Steve Reich and Musicians - Drumming:** percussie-experiment met Afrikaanse polyritmes door de minimalistische componist Steve Reich.

**Matthew Herbert - One Pig:** een album waarop muzikant Matthew Herbert het 20 weken durende leven van een varken documenteert, van geboorte tot slachting tot bord.

**Start To Listen:** gratis online toolbox met niet-alledaagse luisterfragmenten en luistervragen

## SALONG is:

Caroline Claus: urban (sound) researcher

Stijn Demeulenaere: geluidskunstenaar, field recordist & componist

Diederik De Cock: geluidsontwerper

Eva De Groote: schrijver & kunstenaar

Stijn Dickel: luisterkunstenaar & artistiek leider van aifoon

Thomas Vertongen: sound designer

Boris Snauwaert: fotograaf, grafisch vormgever & coördinator ruimtelijke planning

Heleen Van Haegenborgh: pianist & componist

Anyuta Wiazemsky-Snauwaert: fotograaf en multimedia-artiest

Ellen Stynen: redacteur

© aifoon vzw, niets uit deze tekst mag worden overgenomen  
zonder toestemming en bronvermelding



**aifoon**

[www.aifoon.org](http://www.aifoon.org)